

Біленко Павло Станіславович,
фахівець відділу організації служби
Донецького юридичного інституту МВС
України

АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Анотація. У статті проаналізовано існуючі підходи до класифікації домашнього насильства.

Ключові слова: домашнє насильство, класифікація.

Summary. The article analyzes existing approaches to the classification of domestic violence.

Keywords: domestic violence, classification.

Домашнє насильство – достатньо розповсюджене явище у світі, у тому й числі в Україні. У міжнародних правових актах домашнє насильство (англ. «*domestic violence*») визначається як небезпечне злочинне посягання, спрямоване проти не тільки окремої особи, але й суспільства взагалі [1, с. 22]. Національне законодавство різних держав щодо протидії домашньому насильству має свої специфічні риси, але ключові поняття та основні юридичні засоби захисту постраждалих ґрунтуються на Модельному законодавстві про насильство в сім'ї, прийнятому і рекомендованому Організацією Об'єднаних Націй у 1996 р.

Проведений нами аналіз міжнародно-правових актів з протидії домашньому насильству дозволяє виділити такі види насильства щодо членів сім'ї, які відносяться до вразливих категорій:

1. Насильство щодо дітей: негативний емоційний пресинг, психічний, сексуальний, фізичний вплив, відсутність турботи, зневага, торгівля або інші форми експлуатації, здатні спричинити шкоду здоров'ю дитини або фактично спричиняють таку шкоду [2; 3], в тому числі насильство над дітьми в кіберпросторі та ЗМІ [4, с. 728–736].

2. Насильство щодо осіб похилого віку: фізичний вплив, психологічно або емоційно жорстоке поведіння, фінансове і матеріальне насильство, сексуальне насильство, відсутність догляду [5].

3. Насильство щодо жінок: будь-яке діяння, що спричиняє психологічну, сексуальну або фізичну шкоду, в тому числі: кримінальна тілесна агресія (стусани, ляпаси, побої); психологічний диктат (залякування, постійне приниження та нехтування); статеві домагання; різні форми дискримінації та пресингу, такі як ізоляція від сім'ї, близьких і друзів, неправомірне обмеження свободи пересування, а також позбавлення доступу до допомоги та інформації [6].

Відповідно до Закону України від 07.12.2017 № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», під домашнім насильством слід розуміти діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими

особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [7].

Стаття 126-1 КК України передбачає відповідальність за умисне систематичне вчинення *фізичного, психологічного або економічного насильства* (вид. – П.С.Б.) щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Виходячи з наведених вище визначень, залежно від способу вчинення домашнього насильства його поділяють на фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство.

Проте існують й інші точки зору. Так, В. І. Ролінський визначив кілька класифікацій насильства: залежно від стратегії кривдника насильство може бути явним чи прихованим (непрямим); від часу впливу – трапилось колись чи сьогодні; від тривалості дії – може бути одиничним або систематичним, тривати роками; за місцем події й оточення, в сім'ї – з боку родичів, у школі – з боку педагогів або дітей, на вулиці – з боку дітей або незнайомих дорослих [8, с. 7–9].

Я. І. Юрків виділяє такі типи насильства в сім'ї:

– між подружжям (чоловік – жінка, у більшості випадків насильство здійснює чоловік, але зустрічаються протилежні випадки);

– між батьками і неповнолітніми дітьми (насильство можуть здійснювати як батько, так і мати);

– між дорослими дітьми та батьками (насильство можуть чинити як дорослі діти стосовно батьків, так і навпаки, хоча перший випадок є більш розповсюдженим). Досить типовою є ситуація, коли діти, які виростили в атмосфері насильства, встановлюють свої стосунки з батьками на тих же засадах насильства. Насильницьке ставлення до батьків може виникнути і в сім'ях, де діти виростили в атмосфері вседозволеності;

– між дітьми в одній родині (така поведінка, як правило, виникає на фоні насильницьких стосунків між дорослими членами родини і можуть мати різноманітний характер – старші діти можуть скоювати насильство над молодшими, брати над сестрами, діти можуть об'єднуватися для насильства над кимось одним із дітей);

– насильство між іншими членами сім'ї: між тещею або тестем і зятем, свекром або свекрухою і невісткою, онуками та дідусем або бабусею тощо [9, с. 234].

Ми не можемо погодитись із позицією Я. І. Юрківа щодо типів домашнього насильства, оскільки запропонована ним типологія стосується взаємовідносин між кривдником і жертвою та, на наш погляд, не стосується головної ознаки цього суспільного явища –

насильства у різних його проявах. Виходячи із цього, ми вважаємо, що вказівка законодавця на вид насильства як спосіб вчинення злочину є саме тією підставою для виокремлення типології домашнього насильства, що дозволяє виділити такі його форми як фізичне, психологічне, сексуальне та економічне насильство.

Підводячи підсумок дослідженню, можна констатувати, що на даний час не існує єдиного підходу щодо критеріїв класифікації домашнього насильства. Проведений нами аналіз поглядів науковців щодо критеріїв класифікації домашнього насильства дозволяє запропонувати власну класифікацію.

1. Залежно від способу вчинення домашнього насильства воно поділяється на фізичне, психологічне, економічне та сексуальне.

2. Залежно від статі постраждалої особи воно може бути щодо жінок, чоловіків, неповнолітніх.

3. Залежно від місця вчинення домашнього насильства – удома, у школі, на вулиці.

4. Залежно від поведінки кривдника – явним або прихованим.

Список використаних джерел

1. Модельное законодательство о насилии в семье. Рекомендации ООН. *Вестник «Новые возможности для женщин»*. М.: ИЦ НЖФ, 1997. № 10. С.22-31

2. Bross D. World perspectives on child abuse: the fourth international resource book. Denver, 2000.

3. Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, 29–31 March 1999, WHO, Geneva. Geneva, 1999 (document WHO/HSC/PVI/99.1)

4. Доклад Всемирной неправительственной организации ЕСПАТ «Насилие над детьми в киберпространстве. 2006» // Криминальное насилие против женщин и детей: международные стандарты противодействия : сб. док. / В. С. Овчинский. М., 2008. С. 728–736.

5. What is elder abuse? Action on Elder Abuse Bulletin, 1995. 11 (May_June). UK // URL: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap5.pdf.

6. Доклад о насилии и здоровье. Женева, 2002 г. URL: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/wrvh1/en/.

7. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

8. Ролінський В. І. Соціально-педагогічні проблеми попередження та подолання насильства над підлітками. *Рідна школа*. 2004. № 9. С. 7–9.

9. Юрків Я. І. Сутність та зміст соціального феномену «насильство в сім'ї». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. Вип. 27. С. 234.